

2. Вебер А. Прощание с прежней историей // Вебер А. Избранное: Кризис европейской культуры; [пер. с нем.]. — СПб.: Университетская книга, 1999. — С. 375-536.
3. Назаретян А. П. Цивилизационные кризисы в контексте Универсальной истории: Синергетика, психология и футурология. — М.: ПЕР СЭ, 2001.
4. Сорокин П. Социальная и культурная динамика: Исследование изменений в больших системах искусства, истины, этики, права и общественных отношений; пер. с англ. — СПб.: РХГИ, 2000.
5. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії / А. Дж. Тойбні; [пер. з англ.]. — К.: Основи, 1995. — Т. 1.
6. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії / А. Дж. Тойбні; [пер. з англ.]. — К.: Основи, 1995. — Т. 2.
7. Тойнби А. Дж. Постижение истории / А. Дж. Тойбни; [пер. с англ.]. — М.: Прогресс, 1991.
8. Тойнби А. Дж. Цивилизация перед судом истории / А. Дж. Тойбни; [пер. с англ.]. — М.: Прогресс-Культура, 1996.
9. Тоффлер Э. Футурошок /Э. Тоффлер; [пер. с англ.]. — СПб.: Лань, 1997.
10. Тоффлер Э. Метаморфозы власти /Э. Тоффлер; [пер. с англ.]. — М.: АСТ, 2003.
11. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций /С. Хантингтон; [пер. с англ.]. — М.: АСТ, 2003.
12. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории /О. Шпенглер; пер. с нем. — М.: Мысль, 1993. — Т. 1.: Гештальт и действительность.
13. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории /О. Шпенглер; [пер. с нем.]. — Мн.: Попурри, 1999. — Т. 2.: Всемирно-исторические перспективы.
14. Nye J.S., Jr. The Changing Nature of World Power // Political Science Quarterly. — № 105 (Summer 1990). — P. 181-182.

Цибра Микола Федорович – доктор філософських наук, професор кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

УДК: 140.8 + 378

ОСВИТА ЯК МЕГАТРЕНД СУЧАСНОГО СВІТУ: СУСПІЛЬНІ РЕАЛІЇ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ТРАНСФОРМАЦІЇ

В статті наголошується, що освіта виступає характерологічним, соціальним, ціннісно-методологічним чинником, який відстежує архітектуру та сутність нової інформаційної цивілізації. Революція гідності, європейський вектор розвитку надають таку перспективу. Потрібна трансформація суспільства через зміну системи цінностей у цілому.

Ключові слова: освіта, мегатренд, цінність, трансформація, парадигма.

ОБРАЗОВАНИЕ КАК МЕГАТРЕНД СОВРЕМЕННОГО МИРА: ОБЩЕСТВЕННЫЕ РЕАЛИИ И НЕОБХОДИМОСТЬ ТРАНСФОРМАЦИИ

В статье акцентируется, что образование выступает характерологическим, социальным, ценностно - методологическим условием, которое отслеживает архитектуру и сущность новой информационной цивилизации. Революция достоинства, европейский вектор развития предоставляют такую перспективу. Нужна трансформация общества через смену системы ценностей в целом.

Ключевые слова: образование, мегатренд, ценность, трансформация, парадигма.

EDUCATION, AS MEGATREND OF THE MODERN WORLD : PUBLIC REALITIES ARE A THAT NECESSITY OF TRANSFORMATIONS

In the article accented, that education comes forward characteristic, by a social, value-metodolog systematik condition that watches architectonics and essence of new informative

civilization. Revolution of dignity, the European vector of development gives such prospect. Needed transformation societies through changing of the system of values on the whole.

Keywords: *education, megatrend, value, transformation, paradigm.*

Звернення до аналізу освіти як мегатренда сучасного світу, цілком природно, оскільки навчання реально перебуває в епіцентрі національної доктрини освіти на Україні. Освіта виступає характерологічним соціальним ціннісно-методологічним чинником, що відстежує архітектуру та сутність нової інформаційної цивілізації.

Передумовою розбудови такого суспільства є вишкіл, вдосконалення професійної виучки майбутніх фахівців, що зараз нерідко страждають відвертим дилетантизмом, особливо старше покоління викладачів, з обмеженим світоглядом, через неможливість «совєтського человека» відвідувати інші країни, досягти інших культурологічних модуси буття, мови, звички, традиції.

Розробка планів насичення освітнього простору сучасними технологіями та суттєво вивільненими побутовими можливостями повинна збагатити палітру знань з різних предметів, отримати нові методологічні можливості впливу на свідомість учнів, студентів. Головне, що диктатором сьогодні постала життєва необхідність. Безумовно, що формула: «рівень знань повинен відповідати рівню життя» доки що адекватно не спрацьовує. Проте, сподіватись на цікаву, насичену історію власної біографії без освіченості – марно. Існують у світі самородки, та це швидше виключення, ніж норма. Нормою слід обрати російське прислів'я з казки про Іванушку-дурника: «Без труда – не вытащишь рыбки из пруда!».

Весь світовий досвід ХХ ст., всі численні дослідження того, що дозволило різним країнам досягати економічного зростання, свідчить про те, що підйом економіки, в значній мірі, відбувається не через суто економічні фактори. Відомі західні фахівці з цих питань: Ернандо де Сото, Роберт Патнем, Дуглас Норт, Рональд Коуз та інші переконливо доводять, що економічне зростання, в першу чергу, залежить не від економічних факторів, а від правил та цінностей, що панують у суспільстві та які ним поділяються, а також від моделей соціальної взаємодії, що існує у громаді як панівна. В даному випадку мова йтиме про певні глибинні речі – так звані «установки», про «колективну ідентичність», про те, що створює умовні фахові енергетичні поля, де у залишковому рахунку - успіх або поразка. Іншими словами, принципове значення для економічного розвитку відіграють речі, далекі від суто економічних категорій.

Перш ніж виникає новий тип соціальних зв'язків, відбуваються певні зміни у свідомості людей. Важливо розуміти, що національна трансформація не може бути проведена як чисто економічний проект. Для того, щоб сьогодні забезпечити реальний розвиток країни та її економіки, потрібна трансформація суспільства через зміну системи цінностей, свідомості в цілому. *Матеріальна дегуманізація сучасності відіграє у нашому малоцивілізованому суспільстві жорстку службу. Залишити цей штрих міжлюдських відносин без уваги – небезпечно і нерозумно. У цьому питанні багато підводних каменів.*

Демократія, якій ми так важко вчимось, постає для нас як завдання не в якості форми політичної організації, а як неподільно прогресивний ефективний зразок життєдіяльності суспільства. Тільки ця форма дає людству шанс (можливо, останній) вижити й перейти на нову стадію розвитку, за своїми темпами та масштабами неспіврозмірну з попередніми зусиллями. Форма демократії, насамперед, приваблює головним набором характеристик:

1. *Виборність керівництва;*
2. *Загальне та рівне виборче право;*
3. *Підзвітність керівництва народу;*
4. *Плебісити та референдуми.*

Усі ці якості теж не є абсолютною гарантією успіху, навіть у найбільш досконалому суспільстві, коли створено правову країну, в якій забезпечені воля більшості та законні права меншості. Важливо, коли суспільна думка знаходиться під контролем громадянського суспільства, в якому не пригнічується особистісне. Важливо, коли посередність не постає

вищою монадою з добродійностей, а талант не лише не переслідується, але й має певні обґрунтовані привілеї.

Трансформаційні процеси, які відбуваються в нашій державі, не зводяться до політики демократизації. Слід враховувати та передбачати серйозні зміни та оновлення в психології, світогляді, особистісному менталітеті. В даних аспектах постають особливі форми глибинних, багатофакторних, парадигмальних змін, що охопили всю планету так званою глобалізацією інформаційних та економічних процесів. Усі спроби протидії марні, слід вивчати та використовувати можливості, що пом'якшуватимуть негативні наслідки цих процесів. Ніщо не має однозначності у кінцевому результаті, повинна бути особлива увага до цих малокерованих всесвітніх процесів. Одне заперечувати не має сенсу – людство розумнішає, інформаційна обізнаність не дозволяє вводити в оману натовпи людей з легкістю минулих віків.

Латинська назва нашого виду – *Homo sapiens* – апроіорі формулює розумність людини. Проте, мати розум і розважливо себе поводити – не співпадають, як правило. Говорено розумними: розум – то ще не ум. Це стосується індивіда і, тим більш, людства у цілому. Чи можна визнавати розумним побудову АЕС у сейсмоненадійних зонах поряд з якими, до того ж, розташовані великі багатолюдні міста? Абсурдизму у вчинках відповідальних особистостей значно більше, ніж можна уявляти, інколи це схоже на безумство, інколи на зловмисну злочинність. Еразмова «Похвала Глупости», (Еразм Роттердамський – 1467-1536) щиро іронізувала з людської натури та пороків сучасного йому суспільства. Гуманіст, богослов, ерудит допоміг підготувати реформи, але парадокс – сам їх не визнав, не сприйняв, що ще раз підкреслює зашкарублість людської натури, граничне небажання щось змінювати у своєму житті, особливо якщо тобі вдається схватись на острівці під назвою «Моя хата з краю»...

Та не слід забувати про велич людського Духу в процесах проти відьом, про варварське спалення непохитного Джордано Бруно та Коперніка й подвиги інших відомих стоїків з різних епох. Саме на їх плечах розташувався і дійшов до нас процес суспільного розвитку, його незнищенні гуманістичні риси. Значну кількість недолугих вчинків виправдовують недоліком знань, цивілізаційними похибками, абераціями правил окремих груп. Не жити й досі забобони та нецтво, що теж призводять до трагедій. Зростання знань, насамперед наукових, безумовно, вдосконалює людський розум та скорочує шлях до більш повного розуміння процесів людського розвитку. Взагалі, цивілізаційний хід безкінечний, все тече, все змінюється, і до й після гераклітового «Панта рей!». Просувається суспільство не завжди у позитивному напрямку, громадські процеси мають характеристики флуктуацій (*від лат. fluctuatio – коливання, випадкові відхилення*), як у випадкових, так і у відносно стаціонарних періодах свого розвитку.

Одночасно зі зростанням масиву знань, людина постає більш могутньою на тлі природи, але ціна помилок теж зростає пропорційно. Антропогенний фактор у механізмі природних процесів досяг планетного масштабу і небезпечного впливу. Могутні сили опинились у полоні мізерної кількості «відповідальних осіб» та «обізнаних й визнаних фахівців». Чи завжди вони виправдовують таку безоглядну довіру? Свої владні «забаганки» вони вимушені передовіряти не завжди відповідальним і, що не менш важливо, професійно досконалим особистостям.

Безконтрольно поширюється коло людей, так чи інакше пов'язаних з могутніми і потенційно небезпечними виробничими, технічними, дослідницькими системами і процесами. Слабка ланка у цій вервечці може опинитись у будь-якому місці. Уявити ризиковану ситуацію нескладно, загрозу не спростовує ані один спеціаліст, ані один вчений. Проте, ніхто не відмовляється від корисних (або таких, що ними здаються) проєктів, кожен бажає втілити «дещо» у своєму житті, не завжди до кінця прораховуючи ризики.

Для нормального функціонування кожного суспільства потрібно певним чином навчати та виховувати необхідний прошарок людей, дійсно відповідальних за прийняття важливих рішень. Вони повинні бути підзвітними громаді, а не на кшталт якихось там

таємних масонських лож, що, можливо, і володіють необхідними суспільству надзнаннями, але не дозволяють відслідити їх власну відповідальність перед людством, що вже зробило ставку (можливо, необачно) на кваліфікованих вчених як на свого роду експертний комітет вищого гатунку.

Ми сподіваємось (як на мою думку, то досить наївно), на обізнаність влади, на відвідування ними необхідного науково-гуманітарного лікбезу, на обов'язкову професійну освіту вищого політичного, господарчого та військового апаратів. Обачність державного діяча завжди пропорційна його власній компетентності та відповідальності. Керуючись ними, він обирає радників та виконавців, покладаючись на них, як на себе. Сучасний «вузький професіоналізм» залишає ще менше сподівань на фахові і позитивні наслідки процесів у владних альянсах. Тут науковці та розумні політики резонно «б'ють на сполох».

Додає занепокоєння також і сучасна необачна спритність науки. Неочікувані продукти роботи дослідницьких лабораторій у галузі хімії, генетики, біології, фізики недосліджені у часі та просторі. Від генних «несподіванок» та модифікованої продукції з невідомими наслідками до колайдерного колапсу, від «чорної матерії» та «чорних дірок» – небезпека підстерігає нас на всіх наукових напрямках. Кажуть: науку зупинити не можна! А може, інколи треба щось на певний час притримати, більш досконало вивчити, проаналізувати наслідки? Історії відомі випадки, коли вчені не розголошували свої відкриття через невігластво оточення та небезпеку використання їх винаходів. Тобто, тут необхідні навички водія: за кермом бережись дурнів з чотирьох боків! Безумовно, існує певне перебільшення у даній суперечці, проте, тут знову спливають побутові жарти: «маслом каші не зіпсуєш!».

Сучасні спроби повернутись до стану безпеки у глобальному вимірі тим чи іншим традиційним способом, схожі на наші післявоєнні схованки з приказкою у кінці «хто не заховався, я не винуватий!» Ті часи минули, глобальне відстежування процесів необхідне не лише з причин тероризму. Існують й інші ризики, тому технологічно суспільство швидко вдосконалюється. Втім, «необхідність» теж лякає повним оголенням вашого тіла на сканерах у аеропортах; прослуховуванням, всюдисущими камерами. Та, якщо пам'ятаєте, церкви всіх конфесій виступали проти комп'ютеризації, ідентифікаційних номерів, камер, абортів, презервативів, а зараз не лише видали дозвіл до застосування своїм парафіянам, а й самі вдало використовують відкриття і технології для внутрішніх церковних потреб, особливо комп'ютери.

До небезпек сучасності додався «людський фактор» у його масовому вимірі, зараз особливо нестійкий у зв'язку з глобальною соціальною, технологічною та погодною нестабільністю у планетарному масштабі. Таким чином, суттєвим моментом драматизму сучасної соціальної ситуації постала антропогенна мінливість світу. Природа доведена до радикальної нестабільності та невизначеності майбутнього, насамперед, з боку широкомасштабних катастроф, спровокованих хибною діяльністю людини.

Об'єктивно ми не здатні визначити межу, що відокремлює людей, безпосередньо відповідальних персонально або колегіально за рішення та вчинки від тих «павіанів», що призводять, або здатні призвести до драматичних та трагічних наслідків суспільство. Дуже шкідливо, коли «питати ні з кого», і дуже зручно для безвідповідальних людей, захопивших владу в багатьох країнах, і наша, на жаль, уже вкотре, не є виключенням!

Трансформації у суспільстві вочевидь постають усе небезпечнішими. Страйки по всій Європі (і не лише) повинні насторожити політтехнологів, теоретиків від політології, соціології, філософії, від усіх суспільних наук. У світі не лише економічна криза поглиблюється. Розшарування, розподілення людей «по сортам» у наш технологічний час «унезбежечное» обставини в суспільстві сторазово! Шкода, що вкрай знахабнілі толстосуми не чують колокольного дзвону, шкода, що вкотре, разом з ними постраждають невинні люди. Така уява, що відбувається трансформація суспільства у криміногенний бандустан. Хто і як потім з цим зможе розібратись? Що ми залишаємо майбутнім поколінням?

Сучасне виробництво перетворило суспільство у надскладні конгломерати, що втратили керованість. Контролювати процеси, що відбуваються в середині корпоративно

об'єднаних спільнот централізованою бюрократичною машиною неможливо якісно. Природні психофізичні сили, що знаходяться у розпорядженні людства, здатні запускатися, як агресивний механізм у кожному пункті соціального простору. Сучасні, вже не таємні, і не лише військові технології, мають для цього страхіття необхідні знання та важелі. «Мотив» політики завжди вигадують, у залежності від їх уподобань та потреб, а підлеглі владі силові структури забор'язані виконувати накази. Тому треба чітко розуміти крихкість сучасного світу, його залежність від порядності, моральності та професійності особистостей при владі.

Саме тому так важлива відкрита система виборності влади, що знизить суспільні ризики. Й саме тому так активно кримінальні структури намагаються зруйнувати прозорість виборчої системи, намагаючись трансформувати суспільство у слабівільне «бидло». До певної міри це їм вдалось, залишається сподіватись, що становище повноцінними зусиллями можна виправити. «КПСС» колись теж здавалась непохитним стовпом!

Проте, керівна система не повинна бути зарядженою тенденційно до спрощення, зниження ступеню різноманітності, до монополізму в кожному державному питанні. На жаль, централізація влади перетворюється у кумівські відносини або чвари чи, навпаки, до дріб'язкової владної опіки. Повага до владних інститутів обґрунтовано різко знизилася свій рівень. Гірко від того, що ці процеси обов'язково підігривають безвідповідальність виконавців, усі ланцюги у владних структурах починають страждати та руйнуватись.

Проте, неможливо тут не підкреслити, що у людства немає іншого шляху, ніж чітко усвідомлена організація виробничої та будь-якої іншої суспільної діяльності за принципом, в якому цілісність повинна поєднуватись з багатоманітною самостійністю й максимальною гнучкістю, стосовно відстеження громадських процесів. Цей принцип названо демократичним, слід дотримуватись напрацьованих іншими державами, їх аналітичними структурами, позитивів.

Розумні люди говорять, що від добра – добра не шукають! Взагалі, все життя мене переслідує відповідна сентенція німецького філософа-ірраціоналіста Артура Шопенгауера. Наведу її тут російською, як запам'ятав із часів студентського життя: «Стихийные бедствия и все превратности, которые претерпел род человеческий, вынудили людей создать общество. Общество умножило несчастья, на которые обрекла людей природа. Несовершенство общества породило потребность в государстве, а государство – усугубило все пороки общества! Вот и вся история человечества!». Блискуче сформульована думка! Мало що змінилось на нашому протиборчому полі. Суспільні трансформації доки ще не набули особливо якісних здобутків, пошуки найбільш вдалої форми взаємовідносин влади та народу – продовжуються. Тільки ось довіра до справедливості у діях влади продовжує танути прямо пропорційно безсоромній владній нещирості та тотальній криміналізації її ланок та структур.

Щодо демократії, як спрощено називають чітку форму державного правління, то тут теж не все безхмарно. Принцип демократії не тотожний послабленню централізму та підсиленню федералізму. Автономні дії індивідів та малих груп, що переслідують очевидні власні цілі, можуть виступати сьогодні як «квазіприродна» сила стихійного характеру. В аналогічній сучасній ситуації поведінка, вчинки, навіть розумні декларації можуть слугувати ледь не гарантією від самознищення цивілізації.

Ми увійшли у фазу розвитку, коли демократія здатна допомогти вийти на шлях виживання, навіть прогресу, але лише в тому випадку, коли дії індивідів будуть вільними від жорсткого диктату «з гори», і, в той же час, істинно відповідальними за перспективу опосередкованих наслідків, як у програмах «мінімум», так і в планах «максимум». Демократія як дієвий аспект сьогодні вимагає від особистості фаховості, певної обачності на платформах інформованості та освіченості. Це висока особистісна планка і очевидна необхідність вимог високопрофесійності до керівного складу суспільства. Автоматично ці процеси не відбуваються, контроль з боку народу повинен бути дуже уважним, ґрунтовним, прискіпливим, на карті – існування держави і нації.

Влада швидко забуває власні обіцянки, що щедро роздаються у періоди виборів, і має тенденцію, як деякі міліціонери та гаїшники, до швидкого ожиріння, коли очі від сала так

наливаються, що нічого, окрім власних інтересів, вже нею й не сприймаються, а щічки нагадують хом'яка, що робить зимові запаси, згадуючи тут і бичачі потилиці, схожі на сучасні надувні крісла. Яка трансформація відбувається у свідомості народу при подібних, сьогодні дуже розповсюджених «інсталяціях»? Відповідь не має альтернативи! Страждати за збочення сучасної влади доведеться нашим потомкам. Відомо, що за все доводиться розраховуватись!

Народу необхідно якнайшвидше пройти «світоглядну мутацію». Загальна суспільна ідеологія й філософія повинні співпадати з сучасними висновками істинної науки. Особливо це повинні розуміти у тому прошарку чиновників, які відповідають за ситуації підвищеного ризику. Нестача знань у спеціалістів, що працюють у ризикованих галузях, сьогодні неприпустима «розкіш». Керівництво «кухарки» в умовах глобалізаційних процесів, може мати надмірну, «крахову» ціну. Це не поїдання недоброякісного буханця паршивого кухаря, блювотою невеличкої кількості споживачів тут не відскіпаєшся!

Сьогодні дефіцит компетентності, у більшості випадків, постає чимось на зразок іржі у запалах багатотонних бомб, не помічених з часів війни під спорудою у багатолюдному місті. Невігластво, як і незнання, не матимуть виправдання. Обізнаність, екологічна освіта та екологічне виховання – безімперативні.

Керований «етичний феномен» окупиться стократно, етична трансформація свідомості допоможе людству, цивілізація матиме більше шансів подовжити своє існування. Саме тому, ми ще раз ладні пересвідчитись, що демократія як форма організації суспільства, найбільш прогресивна, тому що передбачає «гласність», інформаційну відкритість, освіченість, компетентність, свідому дисципліну і масову активність; стимулює бажання брати на себе відповідальність. Демократичний стиль мислення здається за цим переліком найбільш привабливим у сучасному світоглядному реєстрі. Демократія – це, насамперед, чіткий модус організації діяльності суспільства як цілого. Це не найгірший засіб існування і функціонування людства як «ноосферного організму».

Суспільство повинно мати змогу діяти як розумне ціле і тоді, коли мова йде про вирішення завдань, що вимагають великої концентрації засиль і засобів, і тоді, коли необхідно приймати оптимальні регіональні вироки, адекватно оцінювати масштаби завдань та наслідки розвитку подій, що за цим слідує. Система зобов'язана володіти максимальною гнучкістю, оптимальністю саморегулювання. Це суть, сучасна необхідність, оскільки межі між локальними та глобальними подіями вкрай тонкі й невизначені, інколи доводиться з гіркотою за запізненням констатувати – маловивчені.

Ноосферне людство не вимальовується на зразок величезного організму, що має спільний прогресивний мозок і всю повноту відповідальності. Це, швидше, омріяний ідеал! Людство, щоб вижити, повинно вміти блискавично збирати всю міць свого «тіла» та розуму, весь потенціал, для вирішення мінливих нагальних завдань, які постійно виникають перед світом. Для цього, насамперед, слід демократизувати і трансформувати свідомість більшої частини населення до усвідомлення гуманістичних ідеологічних потреб громадянського суспільства, особливо звернути увагу на каталізуючі закономірності економічних позитивів у соціумі.

Ніхто вже не заперечує авангардній ролі знань та інформації у житті сучасних і майбутніх поколінь. Термін «ноосферна демократія» зобов'язує мислити об'ємно і перспективно. Не слід відмахуватись від науково обґрунтованих футурологічних розробок. Творча атмосфера можлива лише за умови існування максимально досконалої, відкритої інформаційної мережі. Можна сподіватись, що, навіть, в умовах нестабільності, високого рівня соціальних ризиків, людство навчиться «діяти, як треба», не на шкоду власному народу у будь-якій гострій ситуації приймати швидкі та кваліфіковані рішення на будь-якому рівні з різних питань.

Зрозуміло, що не існує абсолютної впевненості у максимальній оптимальності при вирішенні кожного завдання, та на те ми народжуємось і живемо, щоб вчитись, виправляти помилки та просуватись вперед, до кращого життя. Згадайте слухні записи Лева Толстого у

щоденнику, я процитую їх по пам'яті, не претендуючи на абсолютну точність. Він писав: «Чтобы жить честно, надо мыслить, мучиться, биться, рваться, ошибаться, начинать и бросать, и опять начинать, и опять бросать, и вечно бороться и лишаться, а спокойствие – душевная подлость!». Ну що тут заперечиш?

Слід так організувати суспільний простір, щоб хибні та неопозитивні рішення були вкрай не вигідними усій громаді. Важко це зробити в умовах, коли зберігається демаркаційний розподіл функцій «для тіла та для мозку» окремо. У старому, традиційному дусі й до сьогодні управління функції концентруються в одній частині організму, тоді як за периферією вимагаються! виконавчі. (Україне думай не велено!)

Сліпе здійснення наказів не лише дратує, знижує якість процесу, але й самі виконавці деградують з блискавичною швидкістю, перестають хворіти за справу, стають байдужими, вважають за краще брати, а не давати щось громаді.

Такі модні тепер «експертні комісії», «аудити», «відомчі аналізи» афішують владну зацікавленість у певних результатах. Сподіватись на рекомендації, на чесні, істинні висновки ситуації марно. Не випадково так наполегливо захищають чиновники своє «право» на таємницю. Та хоч саме тут проходить «лінія фронту», утаємничуватись стає все важче – інформаційна глобалізація тут, сподіватимемось, відіграє позитивну роль, не дарма давно зроблено висновок: не бажаєш, щоб чиновники крали – посади їх у скляні бокси разом. Зрозуміло, що вихід знайдуть «за межами», та камери стеження вже дошкуляють нечесним особам скрізь, навіть у банях, які показують нам в інтернеті наших президентів у чому матінка народила. Ось і реалізується казка Андерсена «Голий король»!

Та повернемося до теми. Інформована людина перестає бути бездумним, слухняним виконавцем чужої волі. Інформована громадськість позбавить чиновників спокійного життя, можливо десь і вилікує від повальної чиновницької клептоманії. Утаємничувати ганебність вчинків сьогодні все важче, є надія на кращі часи для істинного «демократизування» нашого суспільства, особливо його керівної ланки.

У перспективі, у відкритому, вільному від дріб'язкових цензурних фільтрів суспільстві, будуть все частіше виникати професійно компетентні неформальні товариства, що здатні будуть предметно критикувати офіційні проекти та рішення, пропонувати свої напрацювання, науково обґрунтовані та прораховані на перспективу. Ростки цих процесів вже спостерігаються, сподіваємось на швидке їх поширення та зростання, це вкрай необхідно молодому суспільству, що ніяк не може вийти на власний шлях розвитку, за браком якісних трансформацій у громадській свідомості, спалюваної постійною зрадою громади, зневірою у здатність прокламаторів «істини в останній інстанції» щось позитивне вирішувати не лише для себе, але й для пересічного громадянина.

Місцеві органи влади, що повинні обиратись широкими масами населення демократичними шляхами, і що конституційно декларується, як факт, на всіх виборах постійно фальсифікується. Оберігаючи на всіх владних рівнях «власні кишені», за інших, чесних, умов змогли б реально блокувати хибні рішення, невивірені, непрораховані на перспективу. На сьогодні такі трансформації у владних коридорах не відбуваються. Опозиції мало що вдається довести, навіть коли позиція обґрунтована, і результати вкрай необхідні суспільству.

Відбувається якесь ревниве змагання поміж десятком олігархічних сімейних кланів, але не на користь державі. Як то говорять: «знизу» дотягнутись до пірижків не вдається. Ті, що вище ростом, тобто на вищій щаблі, встигають їх схопити першими. Сумна правда нашого державного сьогодні, а ще сумніша від того, що демократичних трансформаційних перспектив інтелектуалізації та гуманізації свідомості владного ланцюга – і на горизонтах не вимальовується! Наймодніший крам нашої державної сучасності – фальсифікат! До того ж, з усіма дійсно бажаними для державотворення характеристиками: гнучкий, оперативний, і напрочуд ефективний для певної когорти його авторів. Але не для громадян всієї держави – ось у чому парадокс нашого з вами життя! Необхідні «стволові» для суспільної організації властивості хутко пристосовує для власних потреб владний криміналітет, клептократи наших

«переломних часів».

На такій підставі, на справжньому, існуючому базовому підґрунті, важко теоретизувати з приводу трансформації свідомості суспільства, маючи завдання знайти у цих процесах позитивні риси. Нічого не залишається, окрім пропозиції вважати, що те, що сьогодні доля позитивних, конструктивних ідей, які генеруються демократичною думкою, ще не визначена -- вона не безнадійна, скоріше, це «дитяча хвороба» нашої юної демократії. Слід продовжувати працювати в необхідних демократичних напрямках і сподіватись, що *GUTTA CAVAT LAPIDEM* (лат. [гутта кават ланідем] – капля камінь точить (з Овідія).

Виявляється, вкотре констатує людство, що краще мислити альтернативно. «Полівалентне» вирішення смислових завдань має більш досконалі висновки і наслідки для потребностей суспільства більш позитивного характеру. Науковці-філологи наполягають, що у мові стародавніх інків не було слова «або», розпливчатість не допускалася апріорі. Традиціоналістське мислення та відповідна йому практика спадкоємності, як заведено, були охоронами такого способу безальтернативного буття.

Сучасне «нове мислення» працює на випередження, воно створює можливі сценарії майбутнього, проектує ймовірнісні світи, і, як знаряддя свободи, проектує найміцніший, з точки зору виживання, спосіб буття індивіда та суспільства. Перша «похідна» від традиціоналізму – низький соціальний рівень і статус мислячої людини та інтелігенції, як соціального прошарку. Це ілюструється у нашому суспільстві поневір'яннями новатора, зубожінням винахідника у будь-якій галузі. Вимушена мімікрія письменника, журналіста, вченого – вкрай шкідливі для розвитку будь-якого суспільства. Особливо бридко спостерігати за суспільствознавцями, що вимушені подавати кожен самостійну «крамольну» думку як розвиток «не поміченої раніше ідеї владного чиновника», щоб прогресивна думка була здатна вижити й послугувати громаді взагалі.

Вихід у нестійкий світ безперервних «новацій» вимагає від особистості постійного напруження, практичних пошуків для втілення «ідей», загальних мислительських зусиль. Інтелектуальну напруженість сучасного життя можна характеризувати як *емпіричний* факт, що вимагає додаткової уваги з боку всіх наук без винятку. Новаторство, пошук, дискусія, самостійність, різнобічність, конкретність рішень – небезпідставно вважаються нелегкими для людської психіки. Нове мислення виводить особистість на новий рівень знань і новий рівень «нелінійного» існування. Нове мислення оздобилось новими термінами-епітетами, такими як: контекстуальне, системне, нелінійне, концептуальне, перспективне, тощо.

Контекстуальність проблем і рішень контрастує з попереднім розумінням професіоналізму, яке базувалось на вмінні вирішувати типові завдання типовими методами. Такий «професіонал» постійно кар'єрно зростає зі стажем роботи, від нього вимагався мінімум мислення та максимум слухняності. Сьогодні, коли ми говоримо про необхідність підходу до проблеми на рівні фаховості, професійності, у поняття вкладається вже інший, адекватний зміст. Дискусія про «економічну свідомість» доводить, що суспільство намагається йти конструктивним шляхом. До цього підштовхнула суспільні інституції економічна криза, що оголила малодієві бюрократичні методи управління. За допомогою «вольових рішень» просуватись уперед ставало все складніше, більш практичними виявились «економічні стимули» та економічні методи. Виявилось, що в економічних оцінках приховано безліч різнорідних інтересів: державних, групових, відомчих, особистих.

«Економічне» виявилось строкатим, як кобра. Воно ховалось то в «лукавій цифрі»; то у витискуванні з ринку дешевих товарів дорогими; або вітчизняних виробів – імпорними; і таке інше, вивертів – безліч! Виявилось, що економічна форма не гірше політичної здатна наповнюватись будь-яким вигідним по ситуації змістом. Тому економічний підхід у конкретному «частному випадку» може існувати тільки у сфері такої ж чистої економічної «абстракції».

Оптимальний економічний проект не може не враховувати системи соціально-політичних пріоритетів, економічних наслідків, демографічної ситуації, системи виробничих зв'язків, рівня наукових досягнень у галузі, параметру часу, динаміки попиту, стану

транспортної мережі, національно-культурних традицій – тощо. Важливе все, що може вплинути на кінцевий результат уподобаної мети. Фактично економіст у сучасній цивілізації має справу з відтворенням самого життя. Сучасне буття людини і контекстуальне, і змінне, що означає неспівпадіння з будь-якою традиційною професійною обмеженістю й з економічною у тому числі.

Не випадково ми змушені сьогодні говорити не лише про економічну обґрунтованість проектів, а й про їх екологічну, навіть, психологічну експертизи. Теза про пріоритет економічних методів може означати на практиці вимоги зміни одних управлінських структур на інші, не менш односторонні. І ще один момент світоглядних орієнтацій: свідомість сучасного українця має історичні риси. Це констатується і в якості емпіричного факту, посилаючись на відомий національний інтерес до історії. Це паралельно свідчить і про зміни, що відбуваються у суспільній волелюбній свідомості українця.

Розуміння важливості виховання історичної свідомості наближає до усвідомлення того, що таке історія взагалі і для чого ці знання необхідні народу. Ті історичні відомості, що «товкмачать» у голови кожного нового покоління, дійсно переслідують виховні й культурологічні цілі нації. Історична фактура є ілюстративним матеріалом морально-етичних та політологічних максим, які для нас оформлюють науковці. Вони підносять населенню не завжди адекватні істини, але завжди виконують чийсь завдання – забезпечують ідеологічним підґрунтям керівні «вказівки», «настанови». «уяви», нерідко чийогось «державного» елементарного нецтва, невігластва, безграмотності. Далеко ходити не приходиться, прикладів неосвіченості на поверхні нашої сучасності – безліч. Просто соромно пальцем тикати у те, що й так всім відомо.

Навчальні посібники викликають багато нарікань, вони звертаються насамперед до славних сторінок вітчизняної історії, більше – до її лихоліття, щоб сьогодні здавалось кращим. Історичні приписи завжди грішили лукавством, лакуванням або охаюванням певних часів, плундруванням особистостей «на замовлення»; замовчували, або «робили з мухи слона», нещадно зміщували акценти. Розібратися в істинному становищі речей важко, особливо неспеціалісту. Але правдивому науковцю доводиться відокремлювати «зерна від плевел», тому що не знати свого минулого неприпустимо для кожної держави і кожної поважаючої себе особистості.

У більшості часів, треба з цим погодитись, то були не підручники з історії, а виткана історичними візерунками ідеологія. Зараз у історичному знанні нелегко відсепарувати ідеологічні включення від фактів, що дійсно мали місце. Спектр, на протилежних кінцях якого розміщені історична істина та історична міфологія – безперервний, його кольори постійно зміщувались, щоб малопомітно переходити «за потребами» від – до! Деїдеологізація історії необхідна, та, на мою думку, має мало шансів на реалізацію. Хтось говорив, що часи не вибирають, в них живуть і помирають, тому завжди сучасники існуватимуть у полі необхідностей прикрашати свої оселі так же щиро, як і таланти свої, й, тим більш, власних чад.

Історія, у сучасній її формі, у поєднанні з матеріальною та духовною культурою є фактором спадкоємності у житті людей, спадковості соціального досвіду. Перестаючи бути «консервативним», сучасне суспільство, безумовно, не розриває всіх зв'язків з минулим, та й неможливо водночас підвісити себе у «безповітряному» просторі. Інколи, наче повністю забуте, здатне досить чуттєво нагадати про себе. Історичний ланцюг не переривається ані в революціях, ані у переможних, відносно спокійних періодах, оскільки зберігаються матеріальні умови буття і елементи духовної культури, які стираються важче, ніж пам'ять і *намертво трансформуються у суспільній свідомості декількох неантагоністичних поколінь.*

Сучасний вал технологізації «розлюднює» людину, роботизує її психіку, обмежує, такі необхідні для психіки духовні, «тактильні» контакти. Еґоїзм у віртуальному просторі, де є можливість малювати «себе коханого» як заманеться, дає підстави вважати, що й історичні події теж будуть віртуально викривленими, «неживими», змодельованими «на потребу». Тут краще російською – «кто смел, тот и съел»! Закачай у людські мізки – що заманеться!

Впливай на психіку 25 кадром – і натоп твій! Куди повернуть «літописники» сучасної історії і кому це буде цікавим потім – важко сказати. Наймодніше гасло серед молоді «Тут – і зараз!». Щоб там не говорити, а часи кардинально змінюються, технізуються, глобалізуються так стрімко, що ні про який «плавний перехід» домовитися ми не зможемо ні з ким. Триматись «на плаву» поталанить лише добре інформованим, інтелектуально розвиненим професіоналам у своїх галузях. *Тому й трансформувати суспільну свідомість слід у цих фахових напрямках.*

Розриви у загальному потоці історії інколи відігравали протилежну, позитивну роль. Уособлене «нове», означало соціальний експеримент, що був корисним і у негативному, і у позитивному планах. Надійність стихійного механізму в наші часи різко знизилась, діалектика «змінності та спадковості», що діяла ще у нещодавньому минулому, у часи глобалізації, відмирає як застарілий механізм. В умовах глобалізаційної інформаційної цілісності «культурна мутація», з небаченою досі швидкістю, стає всезагальною і невідворотною, як би ми не намагались втрутитись у ці процеси, за сучасних мобільних технічних умов вони незупинні, і це слід визнати без «еквівоков», мовляв, «а може...» Не може! Потяг пішов! І треба швиденько заскочити на підніжку, і діяти разом з іншими пасажирами, що просуваються у майбутнє.

Свідома діяльність по підтримці адекватної історичної пам'яті не повинна припинятись в учбово-методичному процесі, ми не повинні опуститись до духовного каліцтва в угоду кому б там не було! У всіх аспектах історичні знання – це засіб соціалізації, гуманітаризації, суспільства і правдивість та істинність цього процесу слід відстежувати з самого раннього дитинства і до поважного віку. В історії спостерігається ще одна функція, що зараз визнана ведучою – історичні знання допомагають нам у процесах самоосягнення, як самоідентифікації, самовдосконалення, самоствердження.

Мегатренди – це основні направленості руху, які визначають обличчя та суть суспільства, що модернізується. Популяризатором терміну «мегатренд» був американський футуролог Джон Нейсбітт, який у 1982 році опублікував книгу з однойменною назвою «Мегатренди». На його думку *найнадійніший спосіб передбачити майбутнє – зрозуміти теперішнє*. Джон Нейсбітт проаналізував 10 мегатрендів, що на його думку повинні формулювати суть нового суспільства. Спостереження вченого виявились еквівалентними, слухними і визначили програмно розвиток американського суспільства на два десятиріччя вперед. Лише через 21 рік твір було видано російською мовою. Видавці оцінили метод прогнозування Нейсбітта, що конструктивно працює у соціальних структурах й інших держав.

Серед десяти мегатрендів, що визначив футуролог, насамперед, нам, у даному контексті, корисні для осягнення перші два. Вони безпосередньо стосуються методологічних проблем освіти:

1. Перехід від індустріального суспільства до інформаційного;
2. Обрання напрямку на шляху дуалізму: «технічний прогрес – щиросердечний комфорт».

Зі збільшенням навали «технічних чудес» людині стає сумно і дещо лячно серед «заліза». Очевидна суспільна тенденція зростання потягу до простоти та духовності. Наприкінці ХХ і на початку ХХІ сторіччя освіта виступила в якості змістовнотворчого мегатренду світу, що стрімко глобалізується і вимагає вдосконалення індивіда в усіх можливих напрямках. Освіта – це особливий ціннісний образ суспільної реальності, змістом якого є теоретичне структурування інформації, розширення символічного універсуму комунікації, а також більш досконала соціалізація особистості на підставі засвоєння знань.

Будь-яка перспектива підготовки сучасних ресурсів до майбутніх подій (що називається стратегією) апіорі повинна вимальовуватись зі стану, в якому перебуває освіта. Оскільки ми живемо в епоху шаленого інформаційного буму, це вимагає синхронного використання всіх наших здібностей, збудження внутрішнього потенціалу в кожному індивіді, оскільки для суспільства кожна особистість – самоцінна. У сфері освіти прийнятій

розподіл навчального плану на предмети, тепер виглядає певною архаїкою. На зразок, як з приходом епохи Відродження застарів середньовічний тривіум (ТРИВІУМ -лат. trivium, – трипуття), у середні віки 1-й цикл «семи вільних мистецтв», що включав до складу навчання граматику, риторичку і діалектику; та квадрівіум (КВАДРІВІУМ (лат. quadrivium, перетинання чотирьох шляхів), у середні віки 2-й, підвищений цикл «семи вільних мистецтв», що слідував після тривіуму і містив серед предметів для навчання арифметику, геометрію, астрономію та музику.

Завжди в освіті будь-який предмет був пов'язаний з необхідностями іншого, що є правильним. Фрагментарність знань, їх відстороненість та відчуженість від поняття необхідностей сьогодення – шкідливі для суспільства і затратні для особистості, що залишається незатребуваною громадою через відсутність суспільної необхідності. Це нерідко життєвий крах для людини, що мріяла бути необхідною суспільству. Великі маси «незатребуваних» – це затратне хазайнування для держави і, до того ж, об'єднавшись, ці маси можуть призвести до значної руйнації соціальних відносин.

Сучасні учбові плани повинні бути виваженими, науково доцільними, бо глобалізація як світова нервова система потребує узагальненого догляду, широкого погляду фахівців, що займаються таким чутливим предметом, як освіта. Зараз у освітян з'явилися функції лікарів, тут справа лише у масштабності помилок. Наша центральна нервова система не просто являє собою електричну мережу, але й констатує єдине поле взаємозв'язку і досвіду. Як запевняють біологи, мозок – це місце взаємодії, де всі види уяв та переживань можуть взаємозамінюватись, дозволяти нам реагувати на світ, як на єдине ціле.

Можливо, що існуюча технологічна школа принципово не піддається реформуванню? Тому зміна існуючої освітянської системи вбачається не на напрямках вдосконалення чи часткового реформування системи, а саме у створенні якісно нової моделі системи освіти. Мова тут про необхідність зміни парадигми соціально-педагогічного знання, яка повинна прийти на додаток, можливо й на часткову заміну технократичної системи освітянської сучасності. Це гуманітарна парадигма з притаманною їй установкою на конструктивну цінність суб'єктивності. В основі гуманітарної парадигми освіти повинні бути:

1. Культура та загальнолюдські цінності.
2. Методологічна база, яка ґрунтується на екзистенційному, феноменологічному та герменевтичному підходах до сучасної освіти.
3. Гуманітарна концепція виховання.
4. Інтегральні і приватнопредметні гуманітарні технології.
5. Модель мережевої взаємодії в умовах розширення гуманітарного освітнього простору.

Суть концепції переходу до гуманітарної освіти міститься у парадигмальному русі учасників освітянського процесу в бік покращення людської природи, як смислу, мети і результату діяльності педагогічного корпусу через перехід викладача до гуманітарної логіки мислення, поведінки і спілкування через діалогічність, проблематичність, синергійність, варіативність, гнучкість, рефлексивність, толерантність, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нейсбит Д. Мегатренды / Джон Нейсбит; [пер. с англ. М. Б. Левина]. — М.: АСТ, 2003.
2. Ильин Г. Л. Философия образования (идея непрерывности) / Геннадий Леонидович Ильин. — М.: Вузовская книга, 2002.
3. Пунченко О. П., Пунченко Н. О. Образование в системе философских ценностей / О. П. Пунченко, Н. О. Пунченко. — Одесса. 2010.

Шпачинський Ігор Леонідович – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського

УДК: 130.123.1

ДЕЯКІ АСПЕКТИ «МЕТОДОЛОГІЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ» СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Розглядаються деякі аспекти формування методологічного інструментарію філософії освіти, зокрема, в процесі викладання власне філософських дисциплін.

Ключові слова: методологія, діалектика, проблемна ситуація, освіта.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ «МЕТОДОЛОГИЧЕСКОГО ИНСТРУМЕНТАРИЯ» СОВРЕМЕННОЙ ФИЛОСОФИИ ОБРАЗОВАНИЯ

Рассматриваются некоторые аспекты формирования методологического инструментария философии образования, в частности, в процессе преподавания собственно философских дисциплин.

Ключевые слова: методология, диалектика, проблемная ситуация, образование.

SOME ASPECTS «METHODODOLOGICAL TOOLBOX» FOR THE MODERN PHILOSOPHY OF EDUCATION

Some aspects of methodological tools for the modern philosophy of education are observed in the article.

Keywords: methodology, dialectics, solving problem, education.

Роздуми про предмет філософії освіти можуть бути своєрідним узагальненням щодо пошуків у практично всіх галузях науки і взагалі всієї усвідомленої діяльності людини. Це і гносеологія, і аксіологія, і власне діалектика, і безумовно дидактика. Фактично неможливо навести імена видатних мислителів тих чи інших епох, які б тим чи іншим чином не торкалися означеної проблеми за великим рахунком, починаючи, наприклад, хоча б з майевтики Сократа і закінчуючи останніми концептуальними розвідками «в рамках конкретної філософської традиції» [1, с.9]. Питання освіти в наш час виділяється як таке ключове, що визначає становлення досконалішого суспільства майбутнього, виховання свідомих, всебічно розвинутих громадян. В свою чергу підкреслюється, що «найважливішого значення набуває питання про становлення сучасних методологічних засад такої галузі дослідження як філософія освіти, що є основою для здійснення комплексного підходу до вирішення проблем сучасної освіти, у першу чергу до виконання завдань її гуманізації» [2, с.9]. Також відомо, що «...освіта – це океан, в якому є багато нез'ясованого і неосяжного. Тому потреба у багатоплановому, міждисциплінарному аналізі освіти, її сутності, методологічного інструментарію, механізмів реалізації, характеру обумовленості соціальними та гносеологічними інтересами, її ролі в перетворенні реалій буття і у формуванні культури науково-практичного мислення назріла давно» [1, с.8].

Сучасна філософія освіти вже має структурні розділи, які відповідно займаються онтологією освіти, логікою її функціонування, методами сприяння освітнього процесу і врешті-решт телеологічними настановами освіти як такими. Звісно, що у нашому дослідженні неможливо торкнутися їх усіх. Ми хотіли б навести тільки деякі думки, які, зокрема, торкаються т.зв. «технології впровадження» власне філософських знань в особистий розумовий доробок того, хто навчається. Вибір цієї сфери обумовлений тим, що на нашу думку, одним з ключових моментів надпотужного динамізму життя сучасної людини є постійне розв'язання нагальних проблем (протиріч) фактично у всіх сферах її діяльності. І саме цей фактор, (хоча, безумовно він завжди існував і раніше) сьогодні є визначальним. Тому вважаємо за доцільне в процесі викладання філософських дисциплін робити акцент на «прикладному аспекті» застосування саме першого закону діалектики у сферах діяльності майбутніх спеціалістів за їх фахом. Отже, метою нашої роботи є висвітлення деяких